

УДК 373.2+37.036.5

DOI 10.31652/2415-7872-2018-56-50-55

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ВМІНЬ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Л. С. Бровчак

У статті аналізуються ознаки дитячої творчості. Запропоновано показники мистецької діяльності, що характеризують способи творчих дій дітей дошкільного віку. Розкрито зміст трьох основних етапів творчої діяльності дитини. Особлива увага звертається на педагогічні умови прояву творчості в мистецькій діяльності дітей: організація цікавого змістовного життя дитини в дошкільній установі і сім'ї; збагачення її яскравими враженнями, забезпечення емоційно-інтелектуального досвіду, спілкування з мистецтвом. У статті розглянуто етапи розвитку образотворчих здібностей. Акцентовано на тому, що навчання і самостійна художньо-мистецька діяльність дітей органічно взаємопов'язані, впливають і підтримують одне одного.

Ключові слова: творчі здібності, творчі вміння, мистецька діяльність, старші дошкільники, педагогічні умови, педагогічне керівництво.

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES AND SKILLS OF CHILDREN IN THE PROCESS OF ARTISTIC ACTIVITY

L. Brovchak

The role of creative imagination in children's creative abilities development is revealed on the basis of the analysis of the psychological and pedagogical literature. The content of the following stages is revealed: accumulating of the material for future creativity; processing of the material (due to association and dissociation of perceived impressions); combining of separate images, building the complicated picture; "crystallization" here we mean the transfer of imagination into the real world through the material incarnation. The method of work on the formation of tales creation skills is revealed. Three groups of children's tales have been identified based on the nature of the content. It is noted that the manifestations of elementary creativity of older preschoolers are expressed in the ability to subject a certain topic to the stream of reproduced representations, to transform borrowed fantastic images by joining new qualities to them, to make changes in the story of previously heard tales and stories through the introduction of new images. Conditions of development of skills of verbal creativity are offered: physical, social-emotional, psychological, intellectual. It is noted that the character of leadership in the process of developing creative abilities and skills is determined by the age peculiarities of children

Key words: creative skills, creative abilities, artistic activity, older preschoolers, pedagogical conditions, pedagogical management.

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті визначено головну мету діяльності дошкільних закладів – створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості. У законі «Про дошкільну освіту» і Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні також визнається пріоритетна роль дошкільної освіти саме у формуванні особистості дитини, її творчих здібностей.

У наукових дослідженнях підкреслюється значення дошкільного віку для подальшого розвитку людини. Саме в цьому віці у дітей закладаються риси майбутньої особистості, формується самосвідомість та світосприймання, відбувається загальний психічний розвиток, дошкільники набувають необхідного досвіду для подальшої життєдіяльності, накопичують враження від пізнання світу, в цей період відбувається інтенсивне становлення емоційної сфери дитини (І. Вітенко, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Годовікова, О. Дьяченко, Г. Люблінська, В. Моляко, Т. Поніманська).

«Визнання своєрідності, унікальності, особливої ролі дошкільного дитинства у становленні особистості; забезпечення гармонійного та різнобічного розвитку особистості; створення умов для активного проживання дитиною кожного вікового відрізка життя як важливої передумови її успішного розвитку в наступні роки...» – основні засади створення Базового компонента дошкільної освіти, які визначають зміст роботи з дітьми дошкільного віку на демократичних і гуманістичних засадах. Зокрема, це стосується організації естетичного виховання, де дорослий виступає як партнер, помічник дитини.

Сучасні психолого-педагогічні дослідження у контексті проблеми стимулювання мистецької діяльності дітей дошкільного віку розкривають сутність дитячої творчості (Л. Виготський, Л. Гурович, В. Демиденко, А. Ковальов, О. Кононко, М. Лісіна, Л. Лохвицька, Г. Люблінська та інші), її структуру – види, компоненти, основні форми прояву, критерії, показники та рівні (Л. Буркова, С. Ладивір, М. Лісіна, Г. Люблінська, В. Котирло, К. Крутій, Б. Мухацька та інші), індивідуальне зростання творчої активності дітей (С. Алексеева, І. Біла, В. Кузьменко, С. Ладивір, Г. Патерук, Е. Проскура та інші), виокремлюють низку засобів її стимулювання (В. Братко, Н. Гавриш, Г. Григорчук, Г. Бурма, Л. Венгер, З. Друзь, М. Машовець, В. Моляко та інші).

Мета статті: проаналізувати педагогічні умови розвитку творчих здібностей і вмінь дітей у процесі мистецької діяльності.

Вітчизняні педагоги і психологи розглядають мистецьку діяльність як процес створення людиною об'єктивно і суб'єктивно нового. Саме суб'єктивна новизна є результатом мистецької діяльності дітей дошкільного віку. Малюючи, витинаючи, беручи участь у постановках, дитина дошкільного віку створює для себе суб'єктивно нове. Загальнолюдської новизни і цінності продукти її творчості не мають.

Процес створення образу складається з двох частин: формування зорового уявлення і його відтворення. Першу частину діяльності називають орієнтуванням (дослідження О. Кравцової, Н. Сакуліної), а другу – виконавською (дослідження Л. Венгера, Н. Сакуліної). Різні за характером, вони вимагають від людини прояву різних якостей особистості, тобто здібностей [2; 3].

Зрозуміло, що мистецька діяльність дитини відрізняється від творчості дорослого, яка будується на широкому і глибокому усвідомленні законів життя. Дитяча мистецька діяльність визначається рівнем розвитку дитини і ще не може бути суспільно корисною цінністю. Оцінюватися вона може лише з педагогічних позицій: яке значення вона має для всебічного розвитку особистості дитини і її творчості.

Оригінальність образу, продукту дитячої мистецької діяльності є показником творчої уяви. В той же час варто пам'ятати, що дитячий витвір – це не твір мистецтва. Він не може здивувати нас глибиною думки, широтою узагальнення, абсолютною неповторністю форми втілення образу.

Показники мистецької діяльності, що характеризують способи творчих дій, здатні відобразити вміння дитини створювати свій оригінальний образ у процесі творчості. Виявляються ці показники в основному в процесі роботи, вони різні за характером, глибиною, широтою:

1. Доповнення, зміни, варіації, перетворення вже знайомого матеріалу, що застосовуються в нових ситуаціях, створення нових комбінацій із засвоєних, відомих елементів.

2. Самостійні пошуки, спроби якнайкращого вирішення завдання.

3. Знаходження нових прийомів вирішення завдання, коли відомих уже недостатньо, самостійність й ініціатива в їх застосуванні, знаходження своїх, оригінальних прийомів створення образу.

4. Швидкість реакцій, винахідливість у діях, добре орієнтування в нових умовах.

Більшість з названих показників виявляється в процесі діяльності, що вимагає з боку вихователя цілеспрямованого спостереження за дітьми, аналізу їх поведінки, розуміння внутрішнього стану, співпереживання, співчуття, сприяння їм, якщо в цьому є необхідність.

Освоєння дитиною мистецької діяльності означає оволодіння нею основними її структурними компонентами: мотивами, цілепокладанням, діями і операціями. У творчій діяльності дитини варто виокремлювати три основні етапи, кожен з яких, у свою чергу, може бути деталізований і вимагає специфічних методів і прийомів керівництва з боку педагога. Перший – виникнення, розвиток, усвідомлення і оформлення задуму. Другий – процес творення. Третій – аналіз результатів.

Процес творчості у дошкільників своєрідний. Знакова функція (в основі якої заміщення одних предметів іншими), що формується в грі, допомагає дитині зрозуміти, а потім і використовувати придумані образи як заступників предметів і явищ навколишнього світу. Потреба розповісти про те, що переживається, образотворчою мовою, зрозумілою для тих, хто оточує, закликаючи їх до співпереживання, з'являється у дитини пізніше. Ця обставина впливає на специфіку перебігу всіх етапів творчого процесу. Вона визначає те, що етап появи задуму, характерний для діяльності дошкільника, розвиваючись, розгортається не заздалегідь, а в процесі виконавської частини діяльності. Відсутність попереднього задуму – це показник мимовільності всіх психічних процесів, недосконалості мистецької діяльності через її новизну і складність. Але більшою мірою – це прояв ігрової тенденції в розвитку діяльності. Сенс мистецької діяльності для дитини – малювати-грати, а не малювати-зображати, для неї важливий процес діяльності, а результат – тільки необхідність, умова, засіб здійснення гри. Л. Виготський звертав увагу на схожість будь-якого виду творчості з грою. Ця тенденція зберігається впродовж всього дошкільного віку, трансформуючись, органічно вплітаючись у власне мистецьку діяльність, не заважаючи її становленню [1].

Г. Григорчук доводить, що вміння попередньо задумувати образ формується під впливом дорослих у процесі навчання. За умов природного розвитку задуму такий етап може не з'явитися в діяльності дошкільника. Зовні найяскравіше представлений етап одночасного розвитку і виконання задуму. Дитина,

як правило, супроводжує створення малюнка чи казки мовленням, а іноді планує мистецьку діяльність за допомогою мовлення. У діяльності дошкільника є також етап завершення роботи, проте він, як правило, не пов'язаний з доопрацюванням образу. Таким чином, Г. Григорчук підкреслює, що в мистецькій діяльності дітей представлені всі етапи, але вони скорочені в часі, а задум і його реалізація поєднані [3].

У процесі теоретичного аналізу літератури нами було виявлено, що дитяча мистецька діяльність може розвиватися за наявності певних умов. Такі умови Г. Григорчук визначає у своїх працях [3]. Однією з основних умов розвитку творчої особистості дошкільника є широкий підхід до проблеми. Педагог повинен зробити природний процес життя і діяльності дітей творчим, ставити дітей у ситуації не тільки художньої, але і пізнавальної, етичної творчості.

Інша найважливіша умова прояву творчості в мистецькій діяльності – організація цікавого змістовного життя дитини в дошкільній установі і сім'ї; збагачення її яскравими враженнями, забезпечення емоційно-інтелектуального досвіду, який слугуватиме основою для виникнення задумів і буде матеріалом для роботи уяви. Цей досвід створюється всією системою життєдіяльності дитини (спостереження, заняття, ігри, спілкування) і слугує основою для ігор, творчих розповідей, малюнків. Згодом враження, отримані дітьми, є джерелом тем спеціальних занять, присвячених різним видам мистецької діяльності.

Відповідно до цього ми дійшли висновків, що чим більше дорослих людей працює з дітьми, тим більший ступінь взаємодії має бути між ними. Тільки у тому випадку, коли педагоги об'єднані єдиним баченням проблеми, можливе цілісне виховання особистості, повноцінний психічний розвиток дошкільника. Отже, єдина позиція педагогів у розумінні перспектив розвитку дитини і взаємодія між ними – одна з найважливіших умов розвитку дитячої творчості.

Освоєння мистецької діяльності неможливе без спілкування з мистецтвом. За умов правильного впливу дорослих дитина розуміє суть мистецтва, специфіку образотворчо-виразних засобів і їх значення для творчості. На цій основі вона краще розуміє і власну діяльність.

Другою умовою розвитку вмінь мистецької діяльності є *навчання* як організований процес передачі і активного засвоєння дитиною прийомів мистецької діяльності (мотивів, способів дій, складної системи відносин, що характеризують її). Тобто до сфери навчання входять і формування здатності емоційно відгукуватися на явища оточуючого світу, і потреба відображати своє світосприйняття у художній формі, потреба у творчості. Навчання дітей прийомам мистецької діяльності повинно бути орієнтоване на розвиток творчих здібностей. Засвоєння відповідних знань, умінь і навичок під час навчання мистецької діяльності людей будь-якого віку має бути засобом, а не кінцевою метою.

Підводячи підсумок всьому вище сказаному, можна стверджувати, що при всій схожості продуктів, процеси діяльності дорослих і дітей істотно відрізняються. Результатом творчої діяльності дитини є продукт, значущий для неї самої, а не для суспільства. Також важливо пам'ятати, що педагогові необхідно забезпечувати наявність необхідних умов для розвитку дитячої творчості.

Розвиток здібності до зображення насамперед залежить від виховання спостережливості, вміння бачити особливості навколишніх предметів і явищ, порівнювати їх, виокремлювати характерне. Навчання малюванню повинно здійснюватися педагогом планомірно і систематично. Інакше розвиток здібностей у дітей до образотворчого мистецтва піде випадковими шляхами, і образотворчі здібності дитини можуть залишитися в зачатковому стані.

В. Космінська в своїх працях визначила і розкрила 2 етапи в розвитку образотворчих здібностей:

1. *Дозображувальний період у розвитку здібностей.* Перший етап у розвитку художніх здібностей починається з того моменту, коли до рук дитини вперше потрапляє образотворчий матеріал – папір, олівець тощо. В педагогічній літературі цей період має назву «дозображувального», оскільки тут ще немає зображення предмету і навіть немає задуму і бажання щось зобразити. Цей період відіграє істотну роль: дитина знайомиться з властивостями матеріалів, оволодіває різноманітними рухами руки, необхідними для створення образотворчих форм [4].

Самостійно небагато дітей можуть оволодіти всіма доступними їм рухами і потрібними формами. Вихователь повинен вести дитину від мимовільних рухів до обмеження їх, до зорового контролю, до різноманітності форм руху, потім до усвідомленого використання набутого досвіду в малюнку. Поступово у дитини з'являється вміння зображати предмети, передаючи їх виразний характер. Це свідчить про подальший розвиток здібностей. Діти шляхом асоціацій вчать знаходити схожість у простих формах і лініях з яким-небудь предметом. Велика роль у цьому процесі належить вихователю, який, ставлячи питання, допомагає дитині усвідомити зображення.

2. *Образотворчий період у розвитку здібностей.* З появою свідомого зображення предмету починається образотворчий період у розвитку здібностей. Діяльність набуває творчого характеру. Тут можуть бути поставлені завдання систематичного навчання дітей.

Перші зображення предметів у малюнку дуже прості, в них відсутні не тільки деталі, але і частина основних ознак. Пояснюється це тим, що у маленької дитини ще відсутнє аналітико-синтетичне мислення,

а, отже, і чіткість відтворення зорового образу, мало розвинена координація рухів рук, немає ще технічних навичок. У більш старшому віці за умов правильно поставленої виховно-освітньої роботи дитина набуває здатності передавати основні ознаки предмету, дотримуючись характерної для них форми.

У своїх працях Т. Комар охарактеризувала розвиток задуму – мисленнєво створеного плану діяльності у дошкільників. Вона відзначає, що у малюків (2-4 роки) задум складається далеко не відразу. Перші їх малюнки – це дії з олівцем і пензликом, що не переслідують мети створення зображення. З часом дитина починає називати, що вона намалювала, вже по завершенню процесу. Можна сказати, що задум виникає пізніше, при сприйнятті готового зображення. У 3-4 роки у низці випадків задум виникає до створення малюнка, і деякі діти не змінюють свого задуму в процесі зображення.

Вміння задумувати зміст майбутнього зображення і втілювати задум у малюнку формується на основі уявлень про різні предмети і явища, що утворюються в процесі сприйняття, а також на основі оволодіння основними образотворчими рухами руки. Це свідчить про зростання усвідомленого ставлення до образотворчої діяльності, про формування вміння співвідносити бажання із засобами (способами дії), які дозволяють виконати задумане. А це, в свою чергу, веде до подальшого розвитку уяви, творчості і мистецької діяльності в цілому.

До 6 років збагачується сенсорний досвід дітей. Багатшими, різноманітнішими і точнішими стають уявлення про предмети і явища, що їх оточують, посилюється робота уяви. Задуми характеризуються великою різноманітністю, стійкістю. Діти старшого дошкільного віку підходять до створення зображення із попередньо сформованим задумом. Дитина співвідносить його з наявними у досвіді способами зображення і засобами його образного вирішення.

Завдання педагога полягає в тому, щоб допомагати в розвитку цих процесів на кожному етапі, знайти такі методи і засоби, що дозволили б виховати творчу особистість. Важливо усвідомлювати особливості взаємозв'язку навчання і творчості, знаходити такий зміст дитячої образотворчої діяльності і такі методи й прийоми навчання дітей, які б сприяли формуванню творчої уяви вже в дошкільному віці.

Віддаючи належне значенню методів і прийомів навчання, варто відзначити, що особистість педагога відіграє не менш важливу роль у розвитку творчих здібностей дітей, ніж використовувані матеріали і дидактичні технології. Саме педагог створює психологічну атмосферу, яка може надихати учнів або руйнувати їх впевненість у собі, заохочувати або придушувати інтереси, розвивати або гальмувати креативність, стимулювати або стримувати прояви фантазії, полегшувати або утруднювати досягнення успіхів [8, с. 160].

Дослідження Н. Сакуліної показують, що навчання може сприяти набуттю дітьми вмінь мистецької діяльності, забезпечувати становлення і розвиток їх творчого потенціалу. Не засвоївши на заняттях під керівництвом педагогів необхідних для зображення знань, умінь і навичок, не отримавши достатньо виразних уявлень про те, що зображується, дитина відчуває себе безпорадною, змушеною малювати не те, що задумала, а те, що виходить. Це призводить до скутості, незадоволеності. Навчання і самостійна художньо-мистецька діяльність дітей органічно взаємопов'язані, впливають і підтримують одне одного.

Але не варто забувати, що творчість не повинна зводитися тільки до навчання необхідних навичок. О. Флеріна свого часу дала дуже точне формулювання співвідношення навчання і творчості: в кожному занятті навчального характеру має бути місце творчості, а в кожному творчому занятті – елементи навчання. Справа полягає в умінні педагога цілеспрямовано організовувати пізнавальну діяльність, ускладнювати її характер, спонукаючи дитину до самостійності і творчості. Тому не варто зводити розуміння навчання до способу вирішення вузького кола завдань (формування знань і вмінь) [5].

Розглянемо ще один з напрямів мистецької діяльності дітей-дошкільнят – створення казки. Дослідження з проблеми сприйняття літературного твору в єдності його змісту і художньої форми переконують у необхідності цілеспрямованого керівництва цим процесом.

Залежність творчої уяви особистості від багатства і різноманітності її досвіду як матеріалу для фантазії пояснює бідність і нестійкість уяви дитини в порівнянні з уявою дорослого (П. Блонський, Л. Виготський, С. Рубінштейн) і ставить під сумнів позицію деяких зарубіжних дослідників (Д. Дьюї, В. Штерн). Можливість «польоту» дитячої фантазії пояснюється тим, що дитина в пізнанні навколишнього світу не враховує його закономірностей.

Основна лінія розвитку уяви в дошкільному дитинстві – розвиток продуктивної уяви, спрямованої на вирішення завдань, що виникають перед дитиною. О. Дяченко вказує на співіснування в розвитку дитини двох видів уяви: «емоційної» (афективної), спрямованої на регуляцію образу «Я», і «пізнавальної», спрямованої на пізнання навколишньої дійсності. Ці види уяви знаходять своє відображення в словесній творчості дітей. Так, «емоційна» уява проявляється в оповіданнях-фантазіях про свої перемоги над казковими героями, історіях про поганого хлопчика, який замість дитини робить усі витівки, покликаних захистити особистість дитини від негативних переживань і внутрішніх конфліктів.

Процес роботи творчої уяви містить низку етапів:

- накопичення матеріалу для майбутньої творчості;
- переробка матеріалу (завдяки дисоціації і асоціації сприйнятих вражень);
- комбінація окремих образів, побудова складної картини;
- «кристалізація», тобто перехід уяви в дійсність у вигляді матеріального втілення [7].

Серед чинників, що визначають діяльність уяви, виокремлюють: досвід; потреби й інтереси, в яких ці потреби виражаються; комбінаторні здібності; технічні вміння і традиції доквілля, тобто зразки творчості, що впливають на людину.

Поява до чотирьох-п'яти років, так званого, ступінчастого планування в уяві приводить дітей до можливості спрямованої словесної творчості, коли дитина вигадує казку, називаючи події одну за одною, або модифікує змістові фрагменти знайомої казки. Розвиток «пізнавальної» уяви дозволяє в старшому дошкільному віці не лише передавати перероблені враження, але й шукати прийоми втілення власних задумів.

Оригінальна продукція, отримана в результаті роботи уяви, є показником міри її розвиненості. Розкриттю початкових форм творчої уяви дошкільнят на основі вивчення їх словесної творчості присвячено дослідження Д. Богоявленської. Творча уява дітей, на її думку, має активний відтворюючий характер з наявністю деякої здатності свідомого перетворення і комбінування отриманих раніше уявлень. Недосконалість і слабкість цих процесів, бідність запасу уявлень обумовлюють використання поняття «первинні форми творчої уяви» стосовно дітей дошкільного віку. Розглядаючи питання про типи побудови дитми творів на вільну тему, дослідник визначає три групи дитячих казок за характером змісту:

1. Казки з натури, зміст яких складає просте відтворення дітьми в мовній формі життя дітей у дитячому садку і вдома.

2. Казки з реальним змістом: при складанні таких казок діти вибірково використовують свої знання про реальну дійсність, отримані ними як безпосереднім шляхом, так і через словесне пізнання.

3. Казки з фантастичним змістом, які діти складають шляхом комбінування фантастичних образів зі знайомих їм казок з уявленнями про реальне життя.

Прояви елементарної творчості старших дошкільнят виражаються в можливості підпорядковувати певній темі потік відтворених уявлень, перетворювати запозичені казкові образи шляхом приєднання до них нових якостей, вносити зміни в сюжет почутих раніше казок і оповідань за допомогою введення нових образів. Д. Богоявленська вказує на важливу роль народної казки в розвитку творчої уяви дітей. Такої ж думки дотримується Г. Кирилова, яка вивчала прояви реалістичних тенденцій в уяві семирічних дітей на матеріалі образотворчої діяльності. За твердженням дослідника, досвід сприйняття казок дає можливість дошкільнятам застосовувати різні прийоми створення нереальних ситуацій.

Проблема формування уяви у дітей в сучасній науці може бути представлена двома підходами. Згідно з першим, синкретичним, уява є цілісним утворенням, тому основним завданням є не тренування окремих його складових, а створення умов для прояву творчості, з пасивною роллю дорослого. На думку американського психолога Дж. Сміта, такими умовами стануть:

- фізичні, тобто наявність матеріалів для творчості і можливість з ними працювати;
- соціально-емоційні, тобто створення дорослими у дитини почуття зовнішньої безпеки, відсутність страху отримати негативну оцінку;
- психологічні, тобто відчуття внутрішньої безпеки, розкритості, свободи завдяки підтримці дорослих;
- інтелектуальні, які знаходять відображення в рішенні творчих завдань.

Другого підходу дотримуються вітчизняні дослідники (О. Дяченко, О. Кравцова, Г. Люблінська та ін.), які вважають необхідною умовою формування уяви цілеспрямований вплив на її становлення, використання різних стратегій її розвитку. Важливою умовою стає організація спільної діяльності з повноправною участю дорослого і дітей. Характер керівництва процесом формування уяви визначається віковими особливостями дітей. О. Кравцова вказує на важливість використання наочного матеріалу в молодшому віці, звернення до минулого досвіду в середньому віці і опертя на внутрішню позицію у старших дошкільнят [4]. Вибір ефективної педагогічної дії має бути обумовлений психологічними закономірностями розвитку дитини.

Отже, розвиваючи вміння дитячої мистецької діяльності, необхідно враховувати її об'єктивні особливості, зокрема послідовність і своєрідність етапів творчого процесу. В мистецькій діяльності дітей представлені всі етапи, але вони скорочені в часі, а задум і його реалізація об'єднані.

Педагог повинен допомагати в розвитку здібностей і задуму відповідно до необхідних умов розвитку вмінь дитячої мистецької діяльності, не обмежуючи уяви дитини, тобто він повинен знайти оптимальне співвідношення творчості і навчання на заняттях. Знання і вміння повинні стати засобом прояву творчості.

Література

1. Алексеева С. К. Динамика развития детского словесного творчества // Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н. А. Ветлугиной. – М. : Просвещение, 1992. – 209 с.
2. Бровчак Л. С. Складові організаторських здібностей майбутнього вчителя / Л. С. Бровчак// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 38/ Редкол.: В. І. Шахов та ін. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2012. – С.134-138.
3. Григорчук Г. Г. Розвиток дошкільника в образотворчій діяльності: Навчальний посібник / Г. Г. Григорчук. – К. : Вища школа, 2009. – 126 с.
4. Кравцова Е. Е. Развитие воображения / Е. Е. Кравцова // Дошкольное воспитание. – 1999. – №12. – С. 37-41.
5. Космінська В. Б. Теорія і методика образотворчої діяльності у дитячому садку: Навчальний посібник / В. Б. Космінська. – К. : Провіта, 2007. – 204 с.
6. Флерина Е. А. Эстетическое воспитание дошкольника / Е. А. Флерина. – М., 2001. – 334 с.
7. Холковська І.Л. Методика виховної роботи. – 2-ге вид. випр. і доп. / І.Л. Холковська. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – 192.
8. Холковська І.Л. Особистісно-професійна готовність педагога до роботи з обдарованими дітьми / І. Л. Холковська, В. М. Галузяк // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2018. – С. 158-162.

References

1. Alekseeva S. K. Dinamika razvitiya detskogo slovesnogo tvorchestva // Hudozhestvennoe tvorchestvo i rebenok / Pod red. N. A. Vetluginoj. – М. : Prosveshchenie, 1992. – 209 s.
2. Brovchak L. S. Skladovi orhanizatorskykh zdbnosteі maіbutnoho vchytelia / L. S. Brovchak// Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho unіversytetu іmeni Mykhaila Kotsіubynskoho. Serіia: Pedahohіka і psykhohohіia: Zb. nauk. prats. – Vypusk 38/ Redkol.: V. I. Shakhov ta in. – Vinnytsia: TOV Nilan LTD, 2012. – S.134-138.
3. Hryhorchuk H. H. Rozvytok doshkіlnyka v obrazotvorchiiі diіalnosti: Navchalnyi posibnyk / H. H. Hryhorchuk. – К. : Vyshcha shkola, 2009. – 126 s.
4. Kravcova E. E. Razvitie vobrazheniya / E. E. Kravcova // Doshkol'noe vospitanie. – 1999. – №12. – S. 37-41.
5. Kosminska V. B. Teoriia і metodyka obrazotvorchoi diіalnosti u dytiachomu sadku: Navchalnyi posibnyk / V. B. Kosminska. – К. : Prosvita, 2007. – 204 s.
6. Flerina E. A. Ehsteticheskoe vospitanie doshkol'nika / E. A. Flerina. – М., 2001. – 334 s.
7. Kholkovska I.L. Metodyka vykhovnoi roboty. – 2-he vyd. vypr. і dop. / I.L. Kholkovska. – Vinnytsia: TOV «Nilan LTD», 2016. – 192.
8. Kholkovska I.L. Osobystisno-profesiіna hotovnist pedahoha do roboty z obdarovanymy ditmy / I. L. Kholkovska, V. M. Haluziak // Inkliuzyvna osvita yak indyvidualna traiektoriіa osobystisnoho zrostannia dytyny z osoblyvymy osvіtnymy potrebamy: Zbirnyk materialiv II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastіu. – Vinnytsia: Merkiuri-Podillia, 2018. – S. 158-162.

УДК 37(477)(09)

DOI 10.31652/2415-7872-2018-56-55-59

ВИХОВНА СИСТЕМА ШКОЛИ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК

М. І. Гагарін

orcid.org/0000-0002-4773-3303

В статті висвітлено сутність понять «система», «виховна система», «етапи розвитку виховної системи», «критерії ефективності виховної системи»; проаналізовано структуру та особливості, що забезпечують вплив на особистість. Метою статті є розкриття сутності етапів становлення і розвитку виховної системи та критеріїв ефективності її функціонування. Зроблено висновки, що феномен виховної системи школи є складним та багатограним явищем, а створення в кожному закладі освіти власної гуманістичної виховної системи уможливіє розв'язання проблеми розвитку особистості учня. Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі створення виховної системи школи. До перспективних напрямів досліджень даної проблеми належить, зокрема, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду, сучасних теоретико-методологічних підходів до проектування виховної системи школи.

Ключові слова: виховання, система, виховна система, виховна система школи, потенціал виховної системи, етапи розвитку виховної системи, критерії ефективності виховної системи, структура виховної системи, гуманістична виховна система.